

УДК 316:61

Тези виступів учасників конференції «СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19: СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ» 12 листопада 2021 р.

Упорядники збірки:

Віктор Степаненко, доктор соціологічних наук, головний науковий співробітник Інституту соціології НАН України

Гульбаршин Чепурко, доктор соціологічних наук, провідний науковий співробітник, завідувач відділу соціальної експертизи Інституту соціології НАН України

ISBN 978-966-999-213-0

Підготовлено до друку та видано за грантової підтримки Національного фонду досліджень України в рамках проєкту «Соціальні наслідки пандемії COVID-19 в контексті суспільної трансформації в Україні: соціологічний підхід».

Зміст, висвітлений у цій брошурі може не співпадати з поглядами Національного фонду досліджень України і є виключною відповідальністю Інституту соціології НАН України.

ISBN 978-966-999-213-0

ЗМІСТ

Степаненко В.П. Вступне слово СОЦІОЛОГІЯ ПАНДЕМІЇ COVID-19 І СОЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ КОРОНАВІРУСНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ	3
Злобіна О.Г. ЩО ЗАБАЖАЄ СТРИМАТИ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ВІРУСУ: АТИТЮДИ ПРОТИ ПРАКТИК	9
Стегній О.Г. ОБОВ'ЯЗКОВА ВАКЦИНАЦІЯ І ПРАВА ЛЮДИНИ	15
Дембіцький С.С. СТАН ПСИХОЛОГІЧНОГО ДИСТРЕСУ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	20
Макеєв С.О. ЗМІНИ У СПРИЙНЯТТІ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ	24
Костенко Н.В. ЗМІНИ КУЛЬТУРНИХ ПОРЯДКІВ У ПРОСТОРІ І ЧАСІ ПАНДЕМІЇ	30
Ємельянова Ю.П. СОЦІОЛОГІЯ І АНТРОПОЛОГІЯ В ЕПОХУ COVID-19	35
Іващенко О.В. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТРУКТУРУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ІНТЕРСЕКЦІОНАЛЬНОСТІ НЕРІВНОСТЕЙ	39
Резнік В.С. ДОВІРА ДО ІНСТИТУЦІЙ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОЦІНКА ЇЇ ЗУСИЛЬ У ПРОТИДІЇ ПАНДЕМІЇ: ДИНАМІКА І СТАН.....	45
Князєва О.В. СВІТ МОЛОДІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: ОГЛЯД РЕЗУЛЬТАТІВ ГЛОБАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 2020-2021 рр	52
Резнік О.С. ПРОТЕСТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ПРОЯВИ СОЦІАЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ У 2021 РОЦІ	58
Шевченко С.Л. ОСВІТА ПІД ЧАС КОВІДУ: НЕОЧЕВИДНІ ЗВ'ЯЗКИ ТА ОЧЕВИДНІ МІФИ	63
Рахманов О.А. ПАТЕРНАЛІСТСЬКІ ТА АВТОРИТАРНІ НАСТРОЇ УКРАЇНЦІВ НА ДРУГИЙ РІК ПАНДЕМІЇ.....	68
Скокова Л.Г. КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ В РУТИННИХ І ЗМІНЮВАНИХ РЕЖИМАХ ПОВСЯКДЕННЯ В СИТУАЦІЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19	73
Бойко Н.Л. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФЕНОМЕНУ ДОВІРИ ДО ІНТЕРНЕТУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	78
Парашевін М.А. СПРИЙНЯТТЯ НАСЕЛЕННЯМ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЕПІДЕМІЄЮ COVID-19 (СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ)	82
Чепурко Г.І. РИЗИКИ ПОШИРЕННЯ СОЦІАЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ХВОРОБ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ.....	87
Сірий Є.В. СТАНОВИЩЕ МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ 2020/21 рр. (за результатами соціологічних опитувань)	92
Мальцева К.С. ЕФЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАТУСУ У ЗДОРОВ'І УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС COVID-19	97

ДОВІРА ДО ІНСТИТУЦІЙ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОЦІНКА ЇЇ ЗУСИЛЬ У ПРОТИДІЇ ПАНДЕМІЇ: ДИНАМІКА І СТАН

Резнік В.С., Інститут соціології НАН України

Свого часу Лао Цзи аргументував власну довіру чеснотами і заслугами її об'єктів: «Гідним довіри я довіряю...» [1: 65]. Зауважена мотивація довіри дотепер не втратила своєї слушності. Не виключено, що й громадяни наразі подібним чином мотивують свою (не)довіру до інституцій державної влади в Україні.

Впродовж останніх двох років середні значення рівня довіри громадян до різних інституцій державної влади змінилися неоднаково (рис. 1).

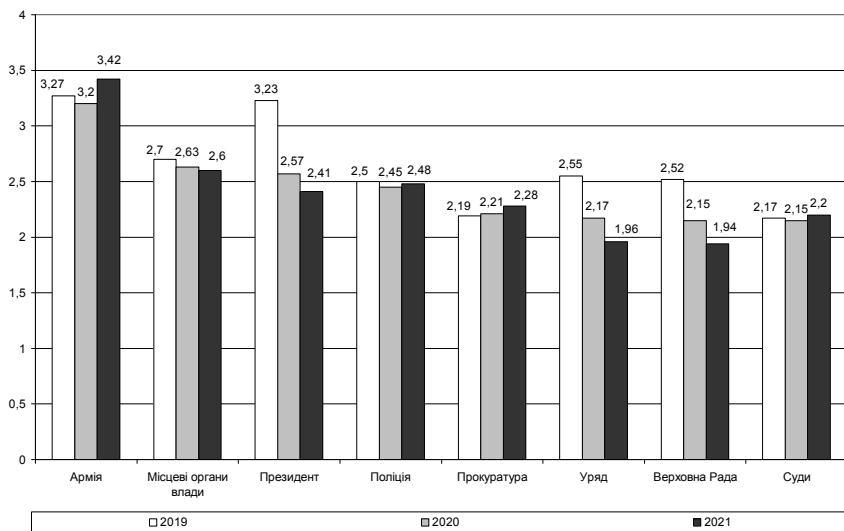

Рисунок 1. Динаміка рівня довіри до державних інституцій в Україні у 2019–2021* роках(Середні: 1–5 балів. Значення: менше 3 балів – недовіра; рівні 3 балам – невизначеність; більші 3 балів – довіра)

*У порівняльному контексті наводяться дані трьох соціологічних опитувань. По-перше, загальнонаціональних моніторингових опитувань Інституту соціології НАН України, проведених методом самозаповнення анкет у серпні 2019 року (вибірка N = 1802) та вересні-жовтні 2020 років (вибірка N = 1800); вибірки пропорційно репрезентують доросле (віком від 18 років) населення України. По-друге, соціологічного опитування «Соціальні наслідки COVID-19 в Україні», здійсненого на замовлення Інституту соціології НАН України соціологічною

Відчутно знизився рівень довіри до Президента, Уряду та Верховної Ради України. Зріс і наразі є найвищим (з-поміж зауважених державних інституцій) рівень довіри до армії. Рівні довіри до місцевих органів влади, поліції, прокуратури та судів змінилися незначно.

Завдання організації суспільної протидії пандемії COVID-19 були своєрідною тестовою ситуацією для державної влади, нагодою виявити свої чесноти і набути заслуг перед громадянами, щоби претендувати на їхню довіру.

Відповідні спроби протидіяти пандемії здійснювалися державною владою. Вони не залишилися непоміченими в суспільстві, але були оцінені громадськістю не надто високо.

Впродовж 2020–2021 років майже на 10% зросла частка респондентів, схильних зауважувати часткові, але недостатні зусилля чинної державної влади у протистоянні пандемії COVID-19 (рис. 2).

фірмою ТОВ «ХЬЮМЕН РЕСЕАРЧ» у липні-серпні 2021 року методом інтерв'ю «віч-на-віч» за структурованою анкетною на планшеті (вибірка N = 2000 репрезентує доросле населення України (віком 18 років і старше); статистична похибка з ймовірністю 0,95 не перевищує 2,2%; теоретична похибка без урахування вибіркового дизайн-ефекту). Вибірки усіх цих трьох опитувань не охоплювали населення територій, які тимчасово не контролюються владою України – АР Крим, окремих районів Донецької та Луганської областей.

Рівень довіри владним інституціям вимірювався за допомогою показників «Який рівень Вашої довіри (певній інституції)?» із єдиною уніфікованою поляризованою порядковою шкалою. Позиціям цієї шкали відповідають такі бали: «Зовсім не довіряю» – 1 бал, «Переважно не довіряю» – 2 бали, «Важко сказати, довіряю чи ні» – 3 бали, «Переважно довіряю» – 4 бали, «Цілком довіряю» – 5 балів. 3-бальний рівень невизначеності власної позиції (або умовної нейтральності) – своєрідний критерій ідентифікації тенденцій довіри: значення балів, локалізовані нижче нього на площині графіка, свідчать про недовіру, а значення балів, локалізовані вище, – відповідно про довіру.

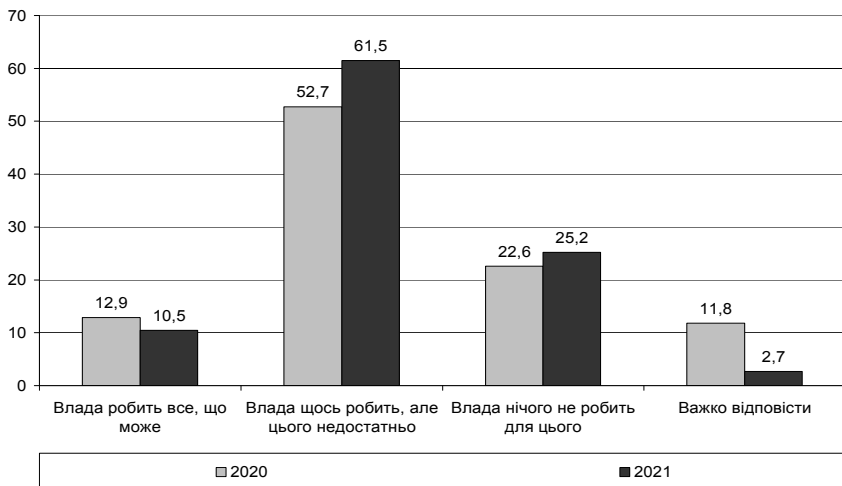

Рис. 2. Динаміка оцінки міри зусиль чинної державної влади у протистоянні пандемії COVID-19, 2020–2021 роки (%)

Певною мірою такі вельми помірковані оцінки протипандемійної діяльності чинної державної влади відбилися на рівні довіри її інституціям. Зокрема, зафіксовано слабкі статистично значущі зв'язки оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівнів довіри поліції, судам, Прокуратурі, Президентіві, Верховній Раді України, Уряду України, місцевим органам влади в Україні, армії України (табл. 1–8).

Таблиця 1

Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри поліції, М, 2020–2021 роки

Що Ви думаєте з приводу зусиль української центральної влади в боротьбі з пандемією коронавірусу? (Дайте одну відповідь)	Рівень довіри поліції					
	М		n		SD	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Влада робить все, що може	2,65	3,00	228	209	1,04	1,27
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,50	2,63	927	1221	0,91	1,16
Влада нічого не робить для цього	2,18	1,90	398	501	1,00	1,10
Важко відповісти / Відмова	2,50	2,43	208	54	0,98	1,22
Загалом	2,45	2,48	1761	1985	0,97	1,21

*2020 рік: $F = 14,806$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,025.

2021 рік: $F = 62,694$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,087.

Таблиця 2. Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри Прокуратурі, М, 2020–2021 роки

Що Ви думаєте з приводу зусиль української центральної влади в боротьбі з пандемією коронавірусу? <i>(Дайте одну відповідь)</i>	Рівень довіри Прокуратурі					
	М		n		SD	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Влада робить все, що може	2,42	2,84	228	209	1,01	1,18
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,26	2,39	927	1221	0,88	1,07
Влада нічого не робить для цього	1,94	1,75	398	501	0,97	1,01
Важко відповісти / Відмова	2,29	2,48	208	54	0,93	1,16
Загалом	2,21	2,28	1761	1985	0,93	1,12

*2020 рік: $F = 16,739$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,028.

2021 рік: $F = 65,542$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,090.

Таблиця 3. Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри судам, М, 2020–2021 роки

Що Ви думаєте з приводу зусиль української центральної влади в боротьбі з пандемією коронавірусу? <i>(Дайте одну відповідь)</i>	Рівень довіри судам					
	М		n		SD	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Влада робить все, що може	2,39	2,72	227	209	1,01	1,20
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,16	2,29	927	1221	0,93	1,09
Влада нічого не робить для цього	1,87	1,72	398	501	0,94	0,99
Важко відповісти / Відмова	2,24	2,56	208	54	0,99	1,09
Загалом	2,15	2,20	1760	1985	0,96	1,12

*2020 рік: $F = 16,493$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,027.

2021 рік: $F = 53,525$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,075.

Таблиця 4. Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри Президентів України, М, 2020–2021 роки

Що Ви думаєте з приводу зусиль української центральної влади в боротьбі з пандемією коронавірусу? <i>(Дайте одну відповідь)</i>	Рівень довіри Президентів України					
	М		n		SD	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Влада робить все, що може	3,09	3,39	228	209	1,11	1,29
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,65	2,55	927	1221	1,07	1,27
Влада нічого не робить для цього	2,05	1,65	398	501	1,12	1,08
Важко відповісти / Відмова	2,61	2,70	207	54	1,10	1,13
Загалом	2,57	2,41	1760	1985	1,13	1,32

*2020 рік: $F = 49,641$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,078.

2021 рік: $F = 114,316$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,148.

Таблиця 5. Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри Верховній Раді України, М, 2021 роки

Що Ви думаєте з приводу зусиль української центральної влади в боротьбі з пандемією коронавірусу? (Дайте одну відповідь)	Рівень довіри Верховній Раді України					
	М		n		SD	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Влада робить все, що може	2,53	2,65	228	209	1,09	1,27
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,21	2,01	927	1221	0,96	1,04
Влада нічого не робить для цього	1,77	1,42	398	501	0,93	0,80
Важко відповісти / Відмова	2,19	2,37	208	54	1,00	1,07
Загалом	2,15	1,94	1761	1985	1,00	1,08

*2020 рік: $F = 32,885$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,053.

2021 рік: $F = 82,985$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,112.

Таблиця 6. Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри Уряду України, М, 2020–2021 роки

Що Ви думаєте з приводу зусиль української центральної влади в боротьбі з пандемією коронавірусу? (Дайте одну відповідь)	Рівень довіри Уряду України					
	М		n		SD	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Влада робить все, що може	2,50	2,71	228	209	1,06	1,30
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,24	2,05	927	1221	0,97	1,06
Влада нічого не робить для цього	1,80	1,37	398	501	0,96	0,76
Важко відповісти / Відмова	2,18	2,41	208	54	0,96	1,06
Загалом	2,17	1,96	1761	1985	1,00	1,10

*2020 рік: $F = 28,985$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,047.

2021 рік: $F = 99,354$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,131.

Таблиця 7. Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри місцевим органам влади в Україні, М, 2020–2021 роки

Що Ви думаєте з приводу зусиль української центральної влади в боротьбі з пандемією коронавірусу? (Дайте одну відповідь)	Рівень довіри місцевим органам влади					
	М		n		SD	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Влада робить все, що може	2,81	3,16	228	209	1,08	1,25
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,74	2,76	927	1221	0,97	1,25
Влада нічого не робить для цього	2,35	1,98	398	501	1,11	1,19
Важко відповісти / Відмова	2,45	2,67	208	54	1,02	1,13
Загалом	2,63	2,60	1761	1985	1,04	1,29

*2020 рік: $F = 18,086$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,030.

2021 рік: $F = 64,267$ ($df = 3$; $p < 0,001$); Eta Squared = 0,089.

Таблиця 8. Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри армії України, М, 2020–2021 роки

Що Ви думаєте з приводу зусиль української центральної влади в боротьбі з пандемією коронавірусу? (Дайте одну відповідь)	Рівень довіри армії України					
	М		n		SD	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Влада робить все, що може	3,32	3,87	228	209	1,06	1,21
Влада щось робить, але цього недостатньо	3,31	3,52	928	1221	1,00	1,24
Влада нічого не робить для цього	2,95	3,00	398	501	1,23	1,46
Важко відповісти / Відмова	3,07	3,17	208	54	1,11	1,26
Загалом	3,20	3,42	1762	1985	1,09	1,32

*2020 рік: F = 12,009 (df = 3; p < 0,001); Eta Squared = 0,020.

2021 рік: F = 29,491 (df = 3; p < 0,001); Eta Squared = 0,043.

Це означає, що у масовій свідомості оцінки міри зусиль державної влади у протистоянні пандемії коронавірусу та рівні довіри владним інституціям є дійсно, але слабо пов'язаними. Наразі на довіру чинній владі не меншою, а можливо й більшою мірою впливають інші фактори – ефективність її дій у царинах економіки, зовнішньої політики, національної безпеки, зокрема, протидії російській агресії і т.п.

Утім, динаміка значень F-критерія та коефіцієнтів кореляції Eta Squared показує зростання сили зв'язків між оцінками міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівнем довіри різним державним інституціям (значення цих показників впродовж 2020–2021 років зросли в 2-3 рази). Не можна виключати того, що за неспроможності держави запобігти значним руйнівним наслідкам пандемії негативні оцінки громадянами антипандемійної діяльності чинної державної влади можуть стати потужним фактором нищівного зниження масової довіри до неї.

Водночас навіть серед оприєвнених слабких зв'язків найбільшою силою вирізняються зв'язки оцінок громадянами міри зусиль державної влади у протидії пандемії COVID-19 та довіри Президенту і уряду України. Є підстави попередньо припускати, що громадяни покладають найбільшу відповідальність за результати протидії пандемії коронавірусу на голову держави та центральну виконавчу владу.

Хоча рівень довіри до армії є найвищим (на тлі усіх спостережених рівнів довіри до решти державних інституцій), сила його зв'язку із оцінками громадянами міри зусиль держави у протидії пандемії COVID-19 виявилася найнижчою. Тобто армія, з погляду громадян, не несе відповідальності за протидію пандемії.

Джерела

1. Лао Цзи. Дао Де Цзин. Книга шляху та гідності. – К.: Видавничий союз «Андронум», 2020. – 102 с.

В Україні у 2019–2021 роках найбільше знизився рівень довіри до Президента, Уряду та парламенту. Водночас зріс рівень довіри до армії. Довіра до армії є найвищою порівняно з довірою до інших державним інституцій. У 2019–2021 роках зросла число респондентів, які зазначили часткові, але недостатні зусилля державної влади у боротьбі з пандемією COVID-19. У масовій свідомості оцінки міри зусиль державної влади у боротьбі з пандемією коронавірусу та рівні довіри державним інституціям є значимо, але слабо пов'язаними. У 2019–2021 роках зросла сила зв'язків між оцінками міри зусиль чинної влади у боротьбі з пандемією COVID-19 та рівнем довіри різним державним інституціям.

In Ukraine in 2019–2021, the level of trust in the President, the Government and the Parliament decreased the most. Trust in the army is the highest compared to trust in other government institutions. In 2019–2021, the number of respondents who noted partial but insufficient efforts of the state authorities in the fight against the COVID-19 pandemic increased. In the minds of the masses, assessments of government efforts to combat the coronavirus pandemic and levels of trust in government institutions are significant but weakly related. In 2019–2021, the strength of the links between assessments of the extent of the current government's efforts to combat the COVID-19 pandemic and the level of trust in various government institutions increased.